

श्रीमद् भागवत का यह सार
भगवद् भक्ति ही आधार

श्री मद्भागवत रसिक कुटुंब

UG-11.10 - द्वितीय सोपान

स्व धाम प्रस्थान को देखो हो रहे श्री कृष्ण तैयार।
उद्धृत किए उद्धव समक्ष अद्भुत अनमोल उद्गार।।

प्रार्थना

नारायणं(न्) नमस्कृत्य, नरं(ञ्) यैव नरोत्तमम्.
देवीं(म्) सरस्वतीं(म्) व्यासं(न्), ततो जयमुदीरयेत्.

नामसंकीर्तनं(म्) यस्य, सर्वपापप्रणाशनम्.
प्रणामो दुःखशमनस्, तं(न्) नमामि हरिं(म्) परम्.

श्रीमद्भागवतमहापुराणम्

अेकादशः स्कन्धः

अथ दशमोऽध्यायः

श्रीभगवानुवाच

मयोदितेष्ववडितः(स्), स्वधर्मेषु मद्भाश्रयः .
वर्षाश्रमकुलायार-मकामात्मायै समायरेत् .. १..
मयो + दितेष्व + वडितः(स्), वर्षा + श्रम + कुलायार

अ॒न्वी॑क्षे॒त वि॒शु॑द्धा॒त्मा, दे॒हिनां॑(म्) वि॒षया॑त्मनाम् .

गु॒णेषु॑ तत्त्व॒ध्याने॑न, सर्वा॑र॒म्भवि॑पर्ययम् .. २..

वि॒षयात् + म॒नाम् , सर्वा॑र॒म्भ + वि॑पर्य + यम्

सु॒प्तस्य॑ वि॒षया॑लोकी, ध्या॒यतो॑ वा म॒नोर॑थः .

ना॒ना॑त्म॒कत्वाद् वि॒ङ्ग॑स्-तथा॒ भेदा॑त्मधीर्गु॒णैः .. ३..

ना॒नात् + म॒कत्वाद् , भेदा॑त् + म॒धीर् + गु॒णैः

नि॒वृत्तं॑(ऽ) क॒र्म से॒वेत्, प्र॒वृत्तं॑(म्) म॒त्पर॑स्त्यजेत् .

जि॒ज्ञासा॑यां(म्) सं(म्)प्र॒वृत्तो, ना॑द्रि॒येत् क॒र्मयो॑धनाम् .. ४..

मत् + परस् + त्यजेत्

यमा॑न॒नीक्ष॑शं(म्) से॒वेत्, नि॒यमा॑न् म॒त्परः॑(प्) क्व॒यित् .

म॒दभि॑ज्ञं(ऽ) गु॒रुं(म्) शा॑न्त-मु॒पासी॑त म॒दा॑त्मकम् .. ५..

यमा + निनीक्षशं(म्)

अमा॑न्य॒मत्स॑रो द॒क्षो, निर्मा॑मो दृ॒ढसौ॑हृ॒दः

अस॑त्व॒रोऽर्थ॑जि॒ज्ञासु॑- र॒नसू॑य॒रमो॑धवाङ् .. ६..

अमा॑न्य + मत्स॑रो , अस॑त्व॒रोऽर्थ + जि॒ज्ञासु॑ , र॒नसू॑य + र॒मो॑धवाङ्

जा॒याप॑त्य॒गृह॑क्षेत्र- स्व॒ज॒न॒द्रवि॑शा॒दिषु॑ .

उ॒दासी॑नः(स) स॒मं(म्) प॑श्यन्, सर्वे॑ष्व॒र्थमि॑वा॒त्मनः॑ .. ७..

जा॒या + प॑त्य + गृह॑क्षेत्र , स्व॒ज + न॒द्रवि॑शा + दि॒षु , सर्वे॑ष + वर्थ + मि॑वा॒त्मनः॑

वि॒ल॒क्षणाः॑(स) स्थू॒लसू॑क्ष्माद्, दे॒हादा॑त्मे॒क्षिता॑ स्व॒दृक् .

यथा॑ग्नि॒र्दारु॑णो दा॒ह्याद्, दा॒हकी॑ऽन्यः(ऽ) प्र॒काश॑कः .. ८..

स्थू + ल॒सूक्ष्माद् , दे॒हा + दा॑त्मे॒क्षिता , यथा॑ग्नि॒र् + दा॒रु॑णो

नि॒रोधो॑त्प॒त्यशु॑भृ॒हन्- ना॑ना॒त्वं(न्) त॑त्कृ॒तान् गु॑णान् .

अ॒न्तः(ऽ) प्र॑विष्ट आ॒धत्त, अ॒वन्(न्) दे॒हगु॑णान् परः .. ९..

नि॒रोधो॑त् + पत् + त्यशु + भृ॒हन्

योऽसौ गुणैर्विरयितो, देहोऽयं(म्) पुरुषस्य छि .

संसारस्तन्निबन्धोऽयं(म्) पुं(व)सो विधाच्छिदात्मनः .. १०..

गुणैर् + विरयितो ,संसा + रस्तन् निबन्धोऽयं(म्), विधाय् + छिदात्मनः

तस्माज्जिज्ञासयाऽऽत्मान-मात्मस्थं(ऽ) केवलं(म्) परम् .

सं(ऽ)गम्य निरसेदेतद्-वस्तुबुद्धिं(म्) यथाक्रमम् .. ११..

तस्माज् + जिज्ञा + सयाऽऽत्मान ,मात् + मस्थं(ऽ), निरसे + देतद्

आचार्योऽरशिरोधः(स्) स्या-दन्तेवास्युत्तरारशिः .

तत्सन्धानं(म्) प्रवयनं(म्), विधासन्धिः(स्) सुभाषः .. १२..

आचार्योऽ + रशि + रोधः(स्), दन्ते + वास्युत् + तरारशिः

वैशारदी सातिविशुद्धबुद्धिर्-

धुनोति मायां(ऽ) गुणसम्प्रसूताम्.

गुणां(व)श्च सन्दह्य यदात्ममेतत्,

स्वयं(ञ्) य शाम्यत्यसमिद् यथाग्निः .. १३..

साति + विशुद्ध + बुद्धिर् ,गुणसम् + प्रसूताम्

यदात् + ममेतत् , शाम्यत्य + समिद्

अथैषां(ऽ) कर्मकर्तृणां(म्), भोक्तृणां(म्) सुषुप्तयोः .

नानात्वमथ नित्यत्वं(म्), लोककालागमात्मनाम् .. १४..

कर्म + कर्तृणां(म्), नाना + त्वमथ, लोक + काला + गमात् + मनाम्

मन्यसे सर्वभावाना(म्), सं(व)स्था ह्यौत्पत्तिकी यथा .

तत्तदाकृतिभेदेन, जायते भिद्यते य धीः .. १५..

ह्यौत् + पत्तिकी, तत् + तदा + कृतिभेदेन

अेवमध्यं(ऽ)ग सर्वेषां(न्), देहिनां(न्) देहयोगतः .

कालावयवतः(स्) सन्ति, भावा जन्माद्योऽसकृत् .. १६..

अेव + मध्यं(ऽ)ग, काला + वयवतः(स्), जन्मा + द्योऽ + सकृत्

अत्रापि कर्माणां(ऽ) कर्तु- रस्वातन्त्र्यं(ञ्) य लक्ष्यते .
भोक्तुंश्च दुःखसुखयोः(प्), को न्वर्थो विवशं भजेत् .. १७..

रस्वा + तन्त्र्यं(ञ्)

न देहिनां(म्) सुखं(ऽ) किञ्चिद्, विधते विदुषामपि .
तथा य दुःखं(म्) मूढानां(म्) वृथाहं(ऽ)करणां(म्) परम् .. १८..

विदुषा + मपि, वृथाहं(ऽ) + करणां(म्)

यदि प्राप्ति(म्) विधातं(ञ्) य, जन्तु सुखदुःखयोः .
तेऽध्यक्षा न विदुर्योगं(म्) मृत्युर्न प्रभवेद् यथा .. १९..

को न्वर्थः(स्) सुखयत्येनं(ऽ), कामो वा मृत्युरन्तिके .
आधातं(न्) नीयमानस्य, वध्यस्येव न तुष्टिः .. २०..

सुख + यत्येनं(ऽ), मृत्यु + रन्तिके ,नीय + मानस्य , वध्यस् + येव

श्रुतं(ञ्) य दृष्टवद् दृष्टं(म्) स्पर्धासूयात्यय्ययैः .

अन्तरायकामत्वात्, कृषिवय्यापि निष्फलम् .. २१..

स्पर्धा + सूयात् + यय + व्ययैः, अहन् + तरायका + मत्वात् , कृषिवय् + यापि

अन्तरायैरविहतो, यदि धर्मः(स्) स्वनुष्ठितः .

तेनापि निर्जितं(म्) स्थानं(म्), यथा गच्छति तच्छृणु .. २२..

अन्तरायै + रविहतो

छद्देह देवता यज्ञैः(स्) स्वर्लोकं(म्) याति याज्ञिकः .

भुं(ञ्)श्रुत देववत्तत्र, भोगान् दिव्यान् निजार्जितान् .. २३..

देव + वत् + तत्र, निजार् + जितान्

स्वपुण्योपयिते शुभ्रे, विमान उपगीयते .

गन्धर्वैर्विहरन् मध्ये, देवीनां(म्) हृद्यवेषधृक् .. २४..

स्वपुण्यो + पयिते, गन्धर् + वैर् + विहरन् , हृद्यवे + धधृक्

स्त्रीभिः(म्) कामगयानेन, कि(ङ्)किशीजलमालिना .
कीडन् न वेदात्मपातं(म्) सुराकीडेषु निर्वृतः .. २५..
का + मगया + नेन , नवे + दात्म + पातं(म्) , सुरा + कीडेषु
तावत् प्रमोदते स्वर्गे, यावत् पुण्यं(म्) समीप्यते .
क्षीणपुण्यः(ङ्) पतत्यर्वा- गनिच्छन् कालयावितः .. २६..

यधधर्मरतः(स्) सङ्गा-दसतां(म्) वाजितेन्द्रियः .
कामात्मा कृपणो लुब्धः(स्) स्रैणो भूतविडि(व्)सकः .. २७..

यध + धर्मरतः(स्) , लू + तविडि(व्) + सकः

पशूनविधिनाऽऽलस्य, प्रेतभूतगणान् यजन् .
नरकानवशो जन्तुर्-गत्वा यात्युल्बणं(न्) तमः .. २८..

पशू + नविधिनाऽऽ + लस्य , यात्युल् + ञं(न्)

कर्माणि दुःखोदकाणि, कुर्वन् देहेन तैः(ङ्) पुनः .
देहमाभजते तत्र कि(म्) सुभं(म्) मर्त्यधर्मिणः .. २९..

दुःखो + दकाणि , मर्त्य + धर्मिणः

लोकानां(म्) लोकपालानां(म्), मद्भयं(ङ्) कल्पज्जिनाम् .
ब्रह्मणोऽपि भयं(म्) मत्तो, द्विपरार्धपरायुषः .. ३०..

द्विपरार् + धपरायुषः

गुणाः(स्) सृजन्ति कर्माणि, गुणोऽनुसृजते गुणान् .
ज्वस्तु गुणसं(य)युक्तो, भुङ्क्ते कर्मफलान्यसौ .. ३१..

गुणोऽ + नुसृजते , कर्म + फलान् + यसौ

यावत् स्याद् गुणवैषम्यं(न्) तावन्नानीत्वमात्मनः .
नानीत्वमात्मनो यावत् , पारतन्त्र्यं(न्) तदैव हि .. ३२..

तावन् + नाना + त्वमात्मनः , नाना + त्वमात् + मनो

યાવદ્દસ્યાસ્વતન્ત્વં(ન્), તાવદીશ્વરતો ભયમ્ .
ય એતત્ સમુપાસીરં(વ)સ્- તે મુહ્યન્તિ શુચાર્પિતાઃ .. ૩૩..

યાવ + દસ્યા + સ્વતન્ત્ર + ત્વં(ન્) , તાવ + દીશ્વરતો

કાલ આત્માડગમો લોકઃ(સ્), સ્વભાવો ધર્મ એવ ય .
ઇતિ માં(મ્) બહુધા પ્રાહુર્- ગુણવ્યતિકરે સતિ .. ૩૪..

ગુણ + વ્યતિકરે

ઉદ્ધવ ઉવાચ

ગુણેષુ વર્તમાનોડપિ, દેહજેષ્વનપાવૃતઃ .
ગુણૈર્ન બધ્યયતે દેહી, બધ્યયતે વા કથં(મ્) વિભો .. ૩૫..

દેહજેષ્ + વનપાવૃતઃ

કથં(મ્)વર્તેત વિહરેત્, કેવા જ્ઞાયેત લક્ષણૈઃ .
કિં(મ્) ભુ(ન્)જીતોત વિસૃજેત્- છયીતાસીત યાતિ વા .. ૩૬..

છયી + તાસીત

એતદ્યુત મે બ્રહ્મિ, પ્રશ્નં(મ્) પ્રશ્નવિદાં(મ્) વર .
નિત્યમુક્તો નિત્યબદ્ધ, એક એવેતિ મે ભ્રમઃ .. ૩૭..

એત + દ્યુત

ઇતિ શ્રીમદ્ભાગવતે મહાપુરાણે પારમહંસ્યાં(મ્)
સંહિતાયાએકાદશસ્કન્ધે દશમોડધ્યાયઃ ..

ૐ પૂર્ણમદઃ(ઃ) પૂર્ણમિદં(મ્) પૂર્ણાત્પૂર્ણમુદ્યયતે
પૂર્ણસ્ય પૂર્ણમાદાય પૂર્ણમેવાવશિષ્યતે.

ૐ શાન્તિઃ(શ) શાન્તિઃ(શ) શાન્તિઃ

